

Adósság

NEMCSAK AZÉRT, mert ilyenkor év végén, év elején megpróbál számot vetni az ember, s újra meg újra szembe kell nézni a mulasztásaival, s nemegyszer be kell látnia, hogy a tavalyi, azelőtti vagy az évek óta már többször konstatált adósságát megint nem sikerült törlesztenie. S mert bánt ez, nyugtalanít (hogy ne mondjam) lelki-furdalást érzek miatta, már ezért is, de nemcsak ezért kell most újra írnom Szombathelyi Ferencről, a honvédezerkar egykori főnökéről. Akit a budapesti népbíróság a háború után annak a szörnyű katasztrófának a bekövetkeztéért is felelősségre vont, amit a Don-kanyarban szenvedett el a magyar hadsereg (szó szerint belefagyva a rettenetes hideg tébe), s amely a szovjet hadsereg 1942. január 12-i támadásával kezdődött.

Többször írtam már Szombathelyi Ferencről, az igazságérzetem tiltakozott a budapesti, s a későbbi újvidéki ítélet ellen, elsősorban azokról a legsúlyosabb vádpontokról írtam, amelyeket évtizedekkel később, a társadalmi, politikai változások eredményeként már indulatoktól mentesen, tárgyilagosabban lehetett vizsgálni.

A 2. magyar hadsereg Don-kanyari katasztrófájával kapcsolatos felelősség megítéléséhez mindenképpen ismerni kell Szombathelyinek 1942. április 11-én kiadott parancsát, eszerint „a vezetők és a csapatok kiképzése nem azt a célt szolgálja, hogy hősi halottakat produkáljanak. A harc célja a győzelem, ami természetesen – sajnos – áldozat nélkül nemigen érhető el. De arra kell minden pk.-nak törekednie, hogy minél kevesebb áldozattal, minél nagyobb sikert vívjanak ki. Ez a szakszerű és helyes vezetés és ezért képezték ki a vezetőket vezetőkké. A drága magyar vérrrel takarékoskodni kell, ezt minden magyar pk.-nak kötelességévé teszem.”

Közben sikerült beszélgetnem az újvidéki népbíróságnak az 1946-os tárgyalást levezető tanácsa elnökével.

Az újabb ismeretek birtokában még inkább szükségét éreztem az (általam feltételezett) igazság megfogalmazásának. Idestova húsz éve lesz, hogy megírtam **A vezérezredes utolsó levele** című kisregényemet. Nem lehet úgy élni, hogy tisztán látsz egy ret-

tenetes igazságtalanságot, s mintha semmi közöd se lenne hozzá, nem akard tudomásul venni. Annak rendje-módja szerint átadtam a kiadónak, a szerkesztő pedig kiadta recenzióra. Mindkét értékelés rendkívül pozitív volt, mindkettő ajánlotta a könyv kiadását.

Csak egy pár gondolat az egyikből: „Burány Nándor regénye megrázó írás. Megrázó és bátor. Tudom, hogy a bátorság nem esztétikai kategória, hanem erkölcsi, de ebben az esetben az erkölcs esztétikai jelentőséget kap... Mi, akik átéltük, végignéztük, ami 1941 és 1945/46 között történt ezeken a mi térségeinken, nagyon jól tudjuk, milyen kaotikus állapotok uralkodtak itt. Ilyen kaotikus állapotban történhetett meg, ami megtörtént Szombathelyi Ferencsel, de sok száz vagy akár sok ezer magyarral és nem magyarral. És Burány Nándor épp ezt a sorsot, egy ilyen sorsot választott ki -... -, hogy ennek a térségnek az emberéről, emberi sorsáról írjon...” Majd később: „Burány Nándor művészete abban is megnyilatkozik, hogy megfelelő formát talált Szombathelyi sorsának kifejezésére, vergődésének, börtöncellabeli önmarcangolásának megjelenítésére, miközben a magyar politika, a magyar hadvezetés jellegzetességeit is sikerült éreztetnie. Nem kevésbé dicséretre méltó erénye ennek a kisregénynek – persze inkább szerzőjének, az a visszafogottság...”

Végül: „Nem véd és nem támad. Olyan regény ez, amely már régen nagyon kell nekünk.”

1997 márciusában írta e sorokat Tomán László, Juhász Géza, a másik recenzens ugyancsak fontosnak tartotta kiadását. A Forum Kiadó ezután a Szabadkán székelő, a pénzekekről döntő alkuratorium elé tárta a kéziratot a véleményekkel együtt. Később a testület egyik tagja mesélte, hogy a mindenható elnök „ez nem prioritás” megjegyzéssel átlépett rajta, kisöpörtte a Forum kiadói tervéből. Az elnök akkor nem is sejtette, mennyire jellemezte önmagát. A regény mindenekelőtt az emberi helytállásról szól. Érthető, hogy az elnök számára ez nem volt prioritás. Hiszen – bizonyítottan – mi sem áll távolabb tőle, mint az emberi helytállás. Aminek a hiányát, hiányának következményeit ma is nagyon érezzük.

2010. január 2.